

Σχόλια σε Κεφάλαιο από το βιβλίο «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή» της ΣΤ' Δημοτικού

Μ. Χρήστου

Στο Δημοτικό Σχολείο, τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται τα τελευταία χρόνια είναι εμπλουτισμένα με δραστηριότητες οι οποίες διευκολύνουν τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, έχουν σχεδιαστεί με σκοπό την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών και προσφέρουν ευκαιρίες ανάπτυξης των οριζόντιων ικανοτήτων τους. Εντούτοις, οι συγκεκριμένες δραστηριότητες δεν αξιοποιούνται από πολλούς εκπαιδευτικούς, συνήθως λόγω του μεγάλου όγκου της ύλης που καλούνται να καλύψουν, σε συνδυασμό με την έλλειψη διδακτικού χρόνου, τον οποίο χρειάζεται να διαθέσουν σε τέτοιου είδους δραστηριότητες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να επικεντρώνουν τη διδασκαλία τους στην επίτευξη των γνωστικών στόχων που έχουν θέσει, χωρίς να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της ενσυναίσθησης, της δημιουργικότητας ή άλλων οριζόντιων ικανοτήτων.

Παράδειγμα από το βιβλίο Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή ΣΤ' Δημοτικού.

Στη συνέχεια, παραθέτουμε ενδεικτικά ένα κεφάλαιο από το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της ΣΤ' Δημοτικού (Ο.Ε.Δ.Β., 2009). Το μάθημα αυτό στηρίζεται στις αρχές της διαθεματικότητας – διεπιστημονικότητας, της ενεργούς συμμετοχής των μαθητών και βασικοί του στόχοι είναι, μεταξύ άλλων, η ανάπτυξη στάσεων και δεξιοτήτων μέσω της κριτικής ανάλυσης δεδομένων, ο σεβασμός της διαφορετικότητας, η ενσυναίσθηση, η επικοινωνία, η συνεργασία, η εσωτερίκευση αξιών και η ανάπτυξη στάσεων σχετικές με τη συμπεριφορά του υπεύθυνου και ενεργού πολίτη, ο οποίος σκέφτεται και δρα κριτικά και δημιουργικά (ΔΕΠΠΣ, http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/1Geniko_Meros.pdf). Είναι προφανές ότι το συγκεκριμένο μάθημα ενδείκνυται για την ανάπτυξη βασικών οριζόντιων ικανοτήτων των μαθητών.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, με τίτλο «Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη», το οποίο έχει προτεινόμενη διάρκεια μία διδακτική ώρα, θίγονται τα εξής θέματα:

- Ατομικά, κοινωνικά, πολιτικά, πνευματικά δικαιώματα των ανθρώπων.
- Υποχρεώσεις των πολιτών.
- Το φαινόμενο του ρατσισμού.

Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη

Στη δημοκρατία όλοι οι άνθρωποι έχουν τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις!

Έτσι νομίζω Ειρήνη! Για να δούμε!

Όλοι οι άνθρωποι που ζουν σε κράτη με δημοκρατικό πολίτευμα έχουν:

- ❖ **ατομικά δικαιώματα**, όπως να αναπτύσσουν ελεύθερα την προσωπικότητά τους, να μιλούν ελεύθερα και να εκφράζουν την άποψή τους για διάφορα θέματα,
- ❖ **κοινωνικά δικαιώματα**, όπως να μορφώνονται, να έχουν περίθαλψη όταν αρρωσταίνουν και να βρίσκουν εργασία.

Οι πολίτες ενός κράτους όμως έχουν και **πολιτικά δικαιώματα**, όπως να συμμετέχουν με την ψήφο τους στην εκλογή των προσώπων που θα κυβερνήσουν τη χώρα. Στην Ελλάδα, πολίτες είναι όσοι έχουν την ελληνική ιθαγένεια. Οι πολίτες ηλικίας 18 ετών και άνω έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις εκλογές.

Επίσης, οι Ευρωπαίοι πολίτες έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στις δημοτικές εκλογές σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος της Ευρώπης ζουν. Δεν έχουν όμως το δικαίωμα να ψηφίζουν και να συμμετέχουν στις εκλογές για την επιλογή αντιπροσώπων στη Βουλή.

Ας δούμε όμως πιο συγκεκριμένα ορισμένα από τα πολιτικά δικαιώματα που έχουν οι πολίτες της χώρας μας.

-Μπορούν να συμμετέχουν στις εκλογές **ως ψηφοφόροι ή ως υποψήφιοι**.

-Μπορούν να καταλαμβάνουν **δημόσιες θέσεις** (δικαστές, εκπαιδευτικοί, υπάλληλοι υπουργείων κτλ.).

Όλα τα παραπάνω δικαιώματα κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα. Υπάρχουν όμως και άλλα δικαιώματα που δεν αναφέρονται στο Σύνταγμα, όπως είναι τα **πνευματικά δικαιώματα** που αφορούν την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτό σημαίνει ότι κάθε έργο (πίνακας ζωγραφικής, λογοτεχνικό έργο, μουσικό κομμάτι ή έργο τέχνης γενικά) ανήκει σε αυτόν που το δημιούργησε και κανείς άλλος δεν μπορεί να το παρουσιάσει ως δικό του.

Εκτός όμως από δικαιώματα, έχουμε και υποχρεώσεις. Οι κυριότερες υποχρεώσεις των πολιτών, όπως προκύπτουν από το Σύνταγμα, είναι:

- ο **σεβασμός** προς το κοινωνικό σύνολο που εκφράζεται με την προσπάθεια κάθε πολίτη να προστατεύει το περιβάλλον, να σέβεται την ιδιοκτησία των συμπολιτών του και του κράτους και να προσφέρει ό,τι μπορεί για το συμφέρον του συνόλου.
- η **τήρηση** του Συντάγματος και των νόμων, δηλαδή η αποφυγή οποιασδήποτε ενέργειας η οποία είναι αντίθετη με αυτά που ορίζουν το Σύνταγμα και οι Νόμοι.
- η **υπεράσπιση** της δημοκρατίας, δηλαδή η υποχρέωση του κάθε πολίτη να εμποδίσει όποιον προσπαθήσει να αλλάξει το δημοκρατικό πολίτευμα της χώρας.

Συζητάμε όλοι μαζί για τη στάση και τη συμπεριφορά ορισμένων ανθρώπων απέναντι σε συνανθρώπους τους που έχουν διαφορετική καταγωγή, χρώμα, θρησκεία ή γλώσσα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Διαβάζουμε, συζητάμε και φανταζόμαστε την εξέλιξη της ιστορίας:

Η ιδέα του σκίτσου προέκυψε από το έντυπο της Ε.Ε. «Εγώ, ο Ρατσιστής!»

Πηγή: <http://www.europa.eu.int>

- ❖ Μοιραζόμαστε τους ρόλους και υποδυόμαστε τα πρόσωπα.
- ❖ Οι υπόλοιποι παρακολουθούμε και σημειώνουμε τη συμπεριφορά των ηρώων.
- ❖ Καταγράφουμε τα συναισθήματα μας.
- ❖ Συζητάμε όλοι μαζί σχετικά με το θέμα.

ΜΕ ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Σε μια δημοκρατική χώρα κάθε άνθρωπος έχει **ατομικά, κοινωνικά και πνευματικά δικαιώματα**. Πολιτικά δικαιώματα έχουν μόνο οι **πολίτες** μιας χώρας. Οι Ευρωπαίοι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν μόνο στις δημοτικές εκλογές σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ζουν.

Στις σύγχρονες κοινωνίες παρατηρείται το φαινόμενο του **ρατσισμού**, δηλαδή της διάκρισης των ανθρώπων σε ανώτερους και κατώτερους με βάση την καταγωγή τους.

Σε ό,τι αφορά στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις, δεν προτείνεται καμία δραστηριότητα η οποία να στοχεύει στην ανάπτυξη κάποιας από τις τρεις οριζόντιες ικανότητες των μαθητών που εξετάζουμε (κριτικής σκέψης, δημιουργικότητας, ενσυναίσθησης). Το θέμα του ρατσισμού θίγεται μέσω δύο δραστηριοτήτων του βιβλίου. Η δεύτερη δραστηριότητα, η οποία μοιάζει με παιχνίδι ρόλων, έχει ως βασικό στόχο την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης των μαθητών, όμως στη συνέχεια δεν υπάρχει καμία αναφορά σε ενδεχόμενους τρόπους αντιμετώπισης του συγκεκριμένου φαινομένου. Επίσης, τόσο το σκίτσο με τα δύο παιδιά στη δεύτερη σελίδα, όσο και οι δύο δραστηριότητες, εστιάζουν στα φαινόμενα του ρατσισμού λόγω διαφορετικής καταγωγής ή θρησκειώματος, χωρίς να γίνεται κάποιου είδους γενίκευση στο συγκεκριμένο φαινόμενο, με την έννοια του σεβασμού της διαφορετικότητας.

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα συσσώρευσης πληροφοριών (π.χ. ατομικά, κοινωνικά, πολιτικά, πνευματικά δικαιώματα των πολιτών, βασικές υποχρεώσεις των πολιτών, έμμεση αναφορά στη διαφορά μεταξύ δικαιώματος και υποχρέωσης των πολιτών, αναφορά στο φαινόμενο του ρατσισμού) οι οποίες δεν έχουν άμεση σχέση με τις καθημερινές ανάγκες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι οι μαθητές, γεγονός που δυσχεραίνει τη σύνδεση της θεωρίας με την καθημερινή πραγματικότητα που βιώνουν, καθώς και την ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης και της συναισθηματικής τους νοημοσύνης. Παρόλο που τα θέματα που θίγονται στο κεφάλαιο προσφέρονται προκειμένου να μελετηθούν ολιστικά και κριτικά, με σκοπό να αντιληφθούν οι μαθητές τις έννοιες δικαίωμα, υποχρέωση και φαινόμενα ρατσιστικής συμπεριφοράς σε θέματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά στη ζωή τους, το γεγονός ότι θεωρητικά η διάρκεια του κεφαλαίου είναι μία διδακτική ώρα (45 λεπτά), αποτελεί βασικό ανασταλτικό παράγοντα για το ποια εκπαιδευτική μέθοδο θα ακολουθήσει ο εκπαιδευτικός που καλείται να το διδάξει. Ενδέχεται κάποιοι να αρκεστούν στην απλή αναφορά των συγκεκριμένων εννοιών και να μην διαθέσουν καθόλου διδακτικό χρόνο για το παιχνίδι ρόλων. Επίσης, επισημαίνουμε ότι το επόμενο κεφάλαιο αναφέρεται μόνο στα πνευματικά δικαιώματα, ένα θέμα νομικής προσέγγισης, το οποίο δεν

στηρίζεται στις εμπειρίες και στα καθημερινά βιώματα των μαθητών, επομένως δεν τους αφορά άμεσα.

Σε ό,τι αφορά στο είδος των δραστηριοτήτων που προτείνει το βιβλίο, επισημαίνουμε ότι δεν αποπνέουν βιωματική μάθηση. Οι έννοιες δικαίωμα – υποχρέωση – ρατσισμός, θα μπορούσαν να προσεγγιστούν περισσότερο βιωματικά μέσω κάποιας προσομοίωσης κατάστασης, μέσα από συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης, όπως επίσης και μέσω της επεξεργασίας έργων τέχνης, ιδιαίτερα λογοτεχνικών ή κινηματογραφικών, προκειμένου να επιτευχθεί αφενός η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών και αφετέρου η κατά το δυνατόν κριτική προσέγγιση αυτών των θεμάτων, καθώς και η ανάπτυξη των οριζόντιων ικανοτήτων της δημιουργικότητας και της ενσυναίσθησης.

Με αφορμή το παραπάνω παράδειγμα, επισημαίνουμε ότι η εκπαιδευτική διαδικασία, παρά τις απαιτήσεις των καιρών που ζούμε, εξακολουθεί σε πολλές περιπτώσεις να παίρνει τη μορφή της απλής μεταφοράς των γνώσεων από τον εκπαιδευτικό προς τους μαθητές, χωρίς να αξιοποιούνται οι προϋπάρχουσες εμπειρίες των τελευταίων και πολύ περισσότερο χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τόσο τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες τους, όσο και οι ιδιαιτερότητές τους. Αυτή η «τραπεζική» αντίληψη της εκπαίδευσης δεν αφήνει περιθώρια για ανάπτυξη του κριτικού στοχασμού και αυτοστοχασμού των μαθητών και σταδιακά τους οδηγεί στην παθητική αποδοχή της πραγματικότητας στην οποία ζουν, αδρανοποιώντας τη δημιουργική τους δύναμη (Freire, 1977). Παρόλο που οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν τα οφέλη της εργασίας των μαθητών σε ομάδες, της κριτικής και δημιουργικής προσέγγισης διαφόρων θεμάτων, της εξατομικευμένης διδασκαλίας, της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, η οποία εμπεριέχει στοιχεία από όλα τα παραπάνω (Hall, 2002), στην τυπική εκπαίδευση συνεχίζουν να δίνουν περισσότερο βάρος στη λεγόμενη *πληροφοριακή μάθηση*, όπως δηλαδή εκπαιδεύτηκαν και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί. Η πληροφοριακή μάθηση είναι σημαντική κυρίως ως προς τον εμπλουτισμό των γνώσεων των μαθητών και την ενίσχυση και διεύρυνση των ικανοτήτων τους. Όλα αυτά συμβάλλουν στην αυτοπεποίθηση των μαθητών, στη δημιουργία θετικής αυτοεικόνας, στη δημιουργία κινήτρων μάθησης και θετικών προϋποθέσεων για επαγγελματικό προσανατολισμό. Όμως, όλα τα προαναφερθέντα δεν συνεπάγονται την ανάπτυξη της κριτικής και

δημιουργικής σκέψης, της μεταγνώσης, της αφαιρετικής σκέψης, ούτε το ότι οι μαθητές θα έρθουν αντιμέτωποι με διάφορες ενδεχομένως στερεότυπες αντιλήψεις τους και θα κάνουν ένα πρώτο βήμα για να αλλάξουν τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς τους. Συνεπώς, χρειάζεται να εστιάσουμε εξίσου και στην αλλαγή του τρόπου με τον οποίο γνωρίζουν οι μαθητές μας, στη λεγόμενη *μετασχηματίζουσα μάθηση*, προκειμένου να τους υποστηρίξουμε να αναπτύξουν ολόπλευρα την προσωπικότητά τους (Kegan στο Mezirow & Συνεργάτες, 2007).

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Ο.Ε.Δ.Β. (2009). *Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (Στ' Δημοτικού)*. Αθήνα.

Freire, P. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου*. Αθήνα: Κέδρος.

Kegan, R. (2007). «Ποιο «σχήμα» μετασχηματίζει; Μια δομο – αναπτυξιακή προσέγγιση στη Μετασχηματίζουσα Μάθηση». Στο: J. Mezirow & Συνεργάτες. *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Hall, T. (2002). *Differentiated Instruction*. Effective Classroom Practices Report.

Διαδικτυακή βιβλιογραφική αναφορά (όπως προσπελάστηκε στις 22/07/2015)

ΔΕΠΠΣ (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/1Geniko_Meros.pdf